

Předmluva

„Cílem našeho vyučování je láska
z čistého srdce, z dobrého svědomí
a z upřímné víry.
Od toho se někteří odchýlili
a dali se na prázdné řeči.
Chtějí být učiteli zákona a nechápou
ani svá vlastní slova ani podstatu toho,
o čem s takovou jistotou mluví.“
1 Tim 5-7

Kompendium „*Zření duchovního kosmu*“ a „*ars interpretandi*“. *Anatomie literární hermeneutiky: aspekty hermeneuticko-genologické interpretace* je pokusem o vytvoření koherentního tematického přehledu, vymezení i utřídění v podobě nosných tezí základních vědních oblastí hermeneutické literárněvědné reflexe. V návaznosti na inspirace filosofického myšlení Schleiermachera, Diltheye, Gadamera, Merleau-Pontyho, Ricoeura a jiných myslitelů 20. st. pojímajících hermeneutiku jako integrální vědění o umění slova jsem se snažil nastínit a promyslit koncepci duchovědně pojatého chápání a výkladu uměleckého díla i tvůrčího procesu. Průnikem k „jádro“ hermeneuticky pojímané exegeze jsem usiloval o vklad do teorie interpretace slovesného artefaktu, přispět k vědní krystalizaci metodologie literární hermeneutiky.

Dané pojednání je svého druhu *bricolage*, jak o ní psal svého času C. Lévi-Strauss v knize *Myšlení přírodních národů* (1966), T. S. Eliot v eseji *William Blake* (in: *O básnictví a básnících*. Odeon, Praha 1991, 173) a v návaznosti na něho N. Frye v spise *Velký kód* (1993): „Literatura ve společnosti pokračuje v tradici vytváření mýtů,“ uvedl N. Frye, „a vytváření mýtů má tu vlastnost, kterou Lévi-Strauss nazývá *bricolage*, což je skládání všech možných zlomků dohromady. Dlouho před Lévi-Straussem prakticky stejný obraz použil T. S. Eliot ve svém eseji o Blakeovi, když hovořil o jeho vynalézavé robinsonovské metodě, pomocí níž z úryvků z vlastní četby poskládal systém myšlení.“ A ježto už dávno víme, že „žádná opravdová myšlenka filosofická

není vázána na určitou dobu a vzdělanost, nýbrž jest věčně živá” (K. Vorovka: *Skepse a gnóse*), pak je možný a vlastně i nutný způsob podávající přehled názorů na zkoumaný jev, resp. přehled toho, co bylo o něm řečeno v proudu času. „Mixtum compositum”, seskupování aspektů sledovaného předmětu a problému nemůže ovšem zůstat či být jen mechanickým hromaděním znalostí a osvojováním si myšlenek cizích děl, samoúčelným statickým popisným vědním aktem či postupem; hledáním tematických souvislostí a jejich uváděním, integrováním do problémových spojitostí se jejich uspořádání proměňuje v kompaktní myšlenkový řád reflektující dané stadium vývoje lidského ducha. I seskupení myšlenek, zřetězení útržků a záblesků procesu poznání či provázání reflexí a učení přemýšlivých autorů minulých či dávných dob, které by neměly zmizet v zapomenutí, se nemůže nestát u vnímavého badatele vmýšlejícího se do „cizího uvažování” stimulem k rozšíření svého vědomí, citlivosti své mysli, k pochopení a promýšlení svého směru bádání, k hledání a nalézání myšlenkové, metodologické tepny exegeze uměleckého jevu i procesu, a tudíž i k ujasnění si a proměně své cesty poznání – svého vědění: „Tomu, kdo hledá, co je cizí, se vyjasňuje a zjevuje, to, co je jeho vlastní” (Beierwaltes, W.: *Platonismus a idealismus*. OIKOYMENH, Praha 1996, 156). Snad se zde projevuje ono hegelovské” „sebeodemykání”, umožňující nejednou z dosud nepovšimnutých impulzů sebeporozumění, „sebenalézání”, sebepoznání, dobrání se moudrosti i podstaty zkoumaných jevů, postižení „logu světa” (Hérakleitos), v úhrnu pak chápání absolutna.

I literární vědec se dobírá poznání postupně - pokud neulpí jen u pouhého navrstvování „mnohoučenosti” (polymathio), akceptance či pouhého reprodukování cizích myšlenek, hrozícího zastavit myšlenky vlastní, a vnímavě naslouchá myšlenkám jiným, jiných myslitelů a tvořivých duchů, nikoli pouze sám sobě; osvojením si myšlenkového bohatství, „darů ducha” myslitelů minulých věků, jejich intenzivním, niterným promyšlením a vstřebáním tvořivý člověk může růst, překonávat sám sebe, „probouzet” svou mysl, vnitřně se obohacovat, *proměňovat*, tj. měnit své vidění a vnímání bytí, svůj pohled na svět, své „mínění” o něm; jeho „prohlédnutím” pak v úhrnu se mění tvůrcovo i badatelovo „vědění” o světě umění, o lidské tvůrčí imaginaci, tomto „božském daru”: v jejich vnitřním sebehledání, sebenalézání a sebepřetvoření, vnitřní proměně totiž hraje úlohu nejen „načtené”, podněty získané z jiných knih, ale i sám jejich život, nezastupitelná zkušenost z vlastního bytí, jejich lidský „úděl”,

který je utváří do duchovní podoby, v níž by neměly chybět jak vnímavost a *otevřenost* vůči myšlenkovým inspiracím doléhajícím z myšlenkového tezauru minulosti i současnosti, tak i nezbytná „příměs lidství“ a trvalý smysl pro duchovní pravdu. Neboť, jak se kdysi vyslovil už W. Blake: „Nikdo nemůže myslet, psát nebo mluvit od srdce, pokud nemá v úmyslu dobrat se pravdy...” Současně ovšem si podržuje svou platnost i jiná sentence tohoto pozoruhodného tvůrce a myslitele, podle níž si tvořivý člověk musí vytvořit svůj systém, nebo ho „zotročí systém jiného“ (*Myšlenky*). V důvěře v sebe sama by tvůrce i jeho interpret měl umět v sobě nejednou přemoci „poddajnost“ a rozbíhavost svých myšlenek zatěžkaných mnohdy „lichými slovy“ dobových „nezvratných“ mínění (doxa), tj. měl by neustále směřovat k rozšiřování hranic svého vědomí, své mysli, svého poznání nad intelektuální mez své epochy, aby se jeho hlava nestala jen „rejdištěm cizích myšlenek“ (A. Schopenhauer): znamená to samostatně myslet, konfrontovat nabyté vědění, naslouchat svému „vnitřnímu hlasu“ a neztrácet přitom zájem o to, co umění i samotnému životu dává smysl a co ho v celé šíři zahrnuje. A v tomto směru jak spisovatel, tak i interpret jeho děl, by neměl postrádat vnímavost kontemplujícího „antropognostika“, citlivě reflektujícího epochu, která ho zrodila se všemi jejími dramaty, zmařenými nadějemi, dějinnými otřesy a tragikou.

Dané kompendium koncentrující v přehledném uspořádání teoretické okruhy a aspekty literární hermeneutiky je myšlenkově provázáno s mou knihou *Hledání „duše“ díla v umění interpretace* (Genologicko-hermeneutická anamnéza „vnitřní formy“ artefaktu a mytopoidních forem narace. [Ostravská univerzita, Tilia, Ostrava 2004, str. 335]; vznikalo řadu let paralelně s prací nad touto monografií; a byť mou snahou bylo vytvořit kompendium sledující propedeutický studijní záměr (tj. dát studentům uměnovědných oborů jisté observatorium duchovně inspirovaného exegetického tezauru literární hermeneutiky, „nepoučovat“, ale předestřít problematiku předmětu, myšlenkově je provokovat k překonání „jalového hloubání“ [1Tm, 4] nad eticky vyprázdněným výkladovým paradigmatickým formálně-logického, „neelementárního“, racionálního uměnovědného poznání), je tato rukověť jakýmsi jejím teoretickým extraktem, myšlenkovou sumarizací a metodologickou bází. Současně snad poslouží jako průprava, myšlenkový impuls, jako incitamentum „dřímajícím vlohám“ zvědavých, duchovědně orientovaných mladých badatelů, kteří usilují zlomením „okovů ukovaných

myslí” (W. Blake) racionalistů dobrat se poznání, kde leží duchovní kořeny umění hermeneutické interpretace a čím jsou utvářeny, resp. jakými cestami se ubírají její posuny a novodobé proměny prapůvodní exegetické tvořivosti. A připomeňme, že již Platón ve *Faidrovi* se snažil myšlenkově inspirovat toho, kdo má „vědění o věcech spravedlivých, krásných a dobrých”, – zasévat do „duše učícího se člověka” „símě” vědění, „z něhož vyrůstají v jiných myslích zase jiné řeči, schopné takto udržovati to símě stále nesmrtelným, a způsobují tomu, kdo je v sobě má, nejvyšší štěstí, jaké je člověku možné” (*Faidros* 277a).

Jak jsem uvedl v závěru mé knihy *Hledání „duše” díla v umění interpretace*, humanitní hermeneutika jako duchovní tepna či řečiště i soudobého umění interpretace a metodologický nosník „věd o duchu” vůbec nevzdala se v průběhu svého více než dvoutisíciletého vývoje ideje, že „věda je společenství vědění a duše” (Aristotelés v odkazu na Lykofrona), nepřetřala své sepětí s augustinovským učením o „verbum interius” i „verbum cordis”, nevzdala se duchovního pouta při poznávání dimenze lidské řeči, dějinné situace i zkušenosti člověka a při rozpoznávání „srdce věcí” (J. Boehme) konsilience všeho vnitřního i vnějšího; a při průniku k smyslu dění i díla, této emanace hlubin nitra jeho tvůrce, se nevzdala nejen záběru a aktu „duchovního zření”, ale ani schopnosti „oduševňovat” („duchovní galvanizace”) jak „abstraktně-racionální Já”, lidské jsoucno, tak i samotné jevy vnějšího světa.

Ani v složitých, ireligiózních dobách, epochách „bez znalosti nitra” humanitní hermeneutika nerezignovala na „tropologický” smysl, obsažený už v Písmu svatém, tedy na to, že hlubinným zkoumáním bytí „všehomíra” i jeho poznáním „srdcem” („kardiognósis”) je hermeneutická reflexe i „mravní astronomií”, „etickým vědění” (fronésis) s latentním „voláním svědomí”, s „autognózí”, spjatou se samotným procesem tvoření. A „otvíráním myslí” tvůrce uměleckého díla i jeho interpreta je pak hermeneutická exegeze v „dialogu kultur” i pohledů na svět cestou jak k překonávání „uzavřenosti” samotné „ars interpretandi”, tak i k „odkrývání” „pravdy” „stvořených věcí” i bytí člověka v kosmu.

Předmluvu k danému kompendiu uzavírám slovy významného českého literárního vědce A. Nováka. Ve své vstupní přednášce na FF MU v Brně konané 22. 11. 1921 se podělil před shromážděnými studenty o své literárněvědné krédo – i přes průrvu času ke mně promlouvá, svou upřímností dojímá a naplňuje touhou jít kleštěnou jím inspirativní cestou myšlení:

„Věda o literatuře? Toto heslo nezní příliš vábně, a ani vám ani mě by nestačilo k vyplnění života. Dovolte, abych zde slovně slíbil, že chci zde učit také tomu, co vysoko stojí nad vědou o literatuře, myslím lásku ke krásnému písemnictví, lásku k umění, lásku k poezii. Přeji si ze srdce, aby tato láska spojovala trvale mne s vámi.“

V Lipovci dne 6. 5. 2008

M. M.

